

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА № 1
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА № 2

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«АСОЦІАЦІЯ ЦИВІЛІСТІВ УКРАЇНИ»

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: НОВІ ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**Матеріали XVIII міжнародної науково-практичної
конференції, присвяченої 98-й річниці з дня народження
доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента АН УРСР
В. П. Маслова**

(Харків, 28 лютого 2020 року)

Харків
«Право»
2020

УДК 347(477)

Ц58

Відповідальний за випуск професор *В. І. Борисова*

Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.). – Харків : Право, 2020. – 480 с.

ISBN 978-966-937-953-5

28 лютого 2020 року кафедрами цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом із Національною академією правових наук України (відділенням цивільно-правових дисциплін) і Харківським обласним осередком Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України» проведена міжнародна науково-практична конференція, присвячена 98-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР Василя Пилиповича Маслова.

Цей захід започаткований у 2003 році і відтоді традиційно відбувається кожного року, збираючи вчених-цивілістів закладів вищої освіти, провідних наукових установ й практичних працівників як України, так і інших держав.

У матеріалах збірника представлені результати наукових досліджень учених, присвячених актуальним проблемам приватного права (цивільного, житлового, сімейного, права інтелектуальної власності), а також проблемам господарського права.

Видання адресоване науковим співробітникам, аспірантам, викладачам закладів юридичної вищої освіти (факультетів ЗВО), а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, юристам-практикам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне, сімейне, житлове, цивільно-процесуальне та господарське законодавство.

УДК 347(477)

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020
- © Національна академія правових наук України, 2020
- © Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України», 2020
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2020

ISBN 978-966-937-953-5

ЗМІСТ

ЧАСТИНА І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Кузнєцова Н. С.	
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ОНОВЛЕННЯ.....	7
Кохановська О. В.	
НЕПРИПУСТИМІСТЬ СВАВІЛЬНОГО ВТРУЧАННЯ У СФЕРУ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ	10
Борисова В. І.	
ДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ОРГАН ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ» І «ПРЕДСТАВНИЦТВО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ».....	14
Гетьманцева Н. Д., Процьків Н. М.	
НОВІ КОНТУРИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	18
Гусаров К. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	22
Зозуляк О. І.	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВЧЕННЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	27
Кот О. О.	
ДОЛЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ В КОНТЕКСТІ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	31
Мошак Г. Г.	
ЩОДО ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ВНУТРІШНЬОГО СУДНОПЛАВСТВА	35
Пленюк М. Д.	
ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	38
Сібільов М. М.	
ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ДОГОВОРУ.....	41
Сліпченко С. О.	
ДОНОРСЬКИЙ ОРГАН, ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	48
Токарчук Л. М.	
ЄДНІСТЬ ЦИВІЛІСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З РЕКОДИФІКАЦІЄЮ ЦК УКРАЇНИ	50

Труба В. І.	
ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ТА ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ	53
Харитонов Є. О., Харитонova О. І.	
РЕКОДИФІКАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР	57
Шишка Р. Б.	
ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	61
Яроцький В. Л.	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМО МАЙНО В УКРАЇНІ	66
Атаманчук І. В.	
ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	75
Еннан Р. Є.	
МУЗЕЙНЕ ПРАВО: ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ, ПОНЯТТЯ, ЗНАЧЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	78
Кіріак О. В.	
ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ПОЛОЖЕНЬ У ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	81
Кочин В. В.	
НАПРЯМКИ ПРИВАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	85
Кройтор В. А.	
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО ПОРЯДКУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ	88
Мазуренко С. В.	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИФРОВОГО ПІДПISУ: ДОСВІД ЄС	92
Музика Т. О.	
ОЦІНОЧНІ ПОНЯТТЯ: ФУНКЦІЇ ТА МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ	96
Никифорок В. М.	
ФІКТИВНІСТЬ ДОГОВОРУ ЯК НАСЛІДОК ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ	99

чинників, що діють у суспільстві, наприклад, політики, моралі, судової практики, громадської думки, правосвідомості, то стандарт оціночного поняття проявляється в етичних, естетичних нормах, правосвідомості, що зумовлює його рухливість та розмитість. В оціночних поняттях міститься комплекс моральних і правових критеріїв оцінки суспільних відносин [4, с. 1–2]. При цьому для цивільного права та особливо для такої його підгалузі, як сімейне право, урахування моральних засад суспільства, як у нормативному, так і в індивідуальному регулюванні правовідносин, набуває виняткового значення.

Мова йде про те, що тісно пов'язаними з мораллю та моральністю як регуляторами є загальні засади цивільного законодавства, сформульовані в ст. 3 ЦК України, перш за все, справедливість, добросовісність, розумність. Більше того, у ч. 4 ст. 13 ЦК України прямо зазначено, що при здійсненні цивільних прав особа повинна дотримуватися моральних засад суспільства, а в ч. 9 ст. 7 Сімейного кодексу України – що сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства. Посилання на моральні засади суспільства містяться й по всьому тексту ЦК України (зокрема статті 19, 26, 203, 228, 300, 319). А оскільки з плином часу поняття моралі й моральності набувають нових змістів, то існує потреба в їх постійному перегляді й конкретизації, тобто власне кожного разу, стикаючись із цими поняттями, суб'єкт правозастосування повинен здійснити новий погляд на них, а отже – для їх тлумачення й конкретизації як оціночних понять є широке поле можливостей, які, водночас обмежуються імперативними вимогами чинного законодавства.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що вивчення оціночних понять, їхніх функцій, меж та правил їх застосування, має виняткового значення в цивільному праві. Так, навіть не надто заглиблюючись у нормативний матеріал цивільного законодавства не можна заперечити про істотний вплив саме оціночних понять на цивільно-правове регулювання, однак можна з упевненістю твердити про незліченну кількість можливих і необхідних напрямів наукових розвідок, присвячених такому правовому явищу, як оціночне поняття.

Список використаних джерел:

- 1) *Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.*
- 2) *Цивільний кодекс України від*

16.01.2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. 3) Акопян Дж. А. Оценочные понятия в отечественном праве. ЮРИСТ. 2006. № 5. URL: <https://journal.zakon.kz/203843-ocenochnye-ponjatija-v-otechestvennom.html>. 4) Власова Т. В. Сущность и значение оценочных понятий в праве. URL: <https://esa-conference.ru/wp-content/uploads/files/pdf/Vlasova-Tatyana-Valentinovna1.pdf>. 5) Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення: монографія / [наук. ред. О. В. Петришин]. Харків: Право, 2016. 228 с.

Никифорак В. М.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри приватного права ЧНУ
ім. Ю. Федьковича

ФІКТИВНІСТЬ ДОГОВОРУ ЯК НАСЛІДОК ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ

Проблема добросовісності суб'єктів цивільного права була і є досить серйозною та актуальною. Попри усю позитивність ставлення законодавця до досліджуваної категорії, а саме у формі нормативного закріплення презумпції правомірності правочину (а отже й договору), на жаль на практиці досить непоодинокими є випадки спростування цієї презумпції в судовому порядку саме через недобросовісність сторін договору при його укладенні і, зокрема, визначенні істотних умов. Як наслідок, подібні дії призводять до визнання договорів недійсними з причин їх фіктивності, а конкретніше фіктивності вольової спрямованості дій сторін на досягнення мети конкретного договору.

Подібного підходу до проблеми недійсності договорів дотримується досить багато вчених. Так, А. Штанько, зазначає, що «інститут недійсності правочину покликаний слугувати нормальному функціонуванню ринкової економіки та захищати цінності приватного права встановленням законодавчих меж при вчиненні правочинів, а при їх недотриманні можливістю захисту прав та законних інтересів добросовісних учасників цивільних правовідносин»[1].

Слід відзначити, що шляхом закріплення на законодавчому рівні принципу вільної реалізації суб'єктами цивільного права належних їм

суб'єктивних прав, законодавець водночас встановлює певні приписи, яких повинні дотримуватися вказані суб'єкти при їх здійсненні. Зокрема, під час здійснення фізичними та юридичними особами наданих їм законом прав, вони безумовно повинні діяти розумно, справедливо та добросовісно, а також дотримуватися моральних та інших прийнятих у суспільстві норм поведінки.

На думку Ю. П. Пацурківського «складність визначення поняття та з'ясування змісту добросовісності пов'язана з тим, що добросовісність – це морально-етична категорія, яка характеризує інтелектуальні та моральні якості особистості»[2]. Разом з тим, в науковій літературі ми можемо знайти численні визначення поняття добросовісності та його змісту, багато з яких дійсно мають логічне підґрунтя. Так, до прикладу, Ю. А. Тобота вважає, що визначальними елементами добросовісності слід вважати чесність, совісність, добросовісність, турботливість та обачність, які нерозривно пов'язані з розумністю і справедливістю поведінки суб'єкта в цивільних правовідносинах[3]. В своїй праці Н. Чубоха вказує, що «принцип добросовісності визначають як обов'язок учасника цивільних правовідносин при реалізації своїх прав і виконанні своїх обов'язків турбуватися про дотримання прав і законних інтересів інших учасників майнового обороту. Добра совість повинна вважатися нормою цивільно-правових відносин»[4].

Натомість предметом даного дослідження є не просто встановлення змісту поняття добросовісності, а виявлення зв'язку, взаємообумовленості та взаємозалежності між категоріями «добросовісність» та «фіктивність (недійсність) договору». В цьому відношенні слід зазначити, що такий спосіб захисту майнових цивільних прав та інтересів як визнання договору (правочину) недійсним є нічим іншим як негативною реакцією держави (в особі судового органу) на порушення суб'єктами цивільного права нормативних приписів, визначених у ст.203 ЦК України, стосовно змісту, суб'єктного складу договору, вільного волевиявлення сторін договору, а також щодо форми договору. В зв'язку із цим в науковій літературі прийнято виділяти недійсні договори (правочини) з недоліками змісту, суб'єкта, волі та форми.

Визнання договору недійсним являє собою «самостійний не тотожний іншим способам захисту майнових цивільних прав та інтересів (відновлення становища, яке існувало до порушення права, припинення дії, яка порушує право, припинення правовідношення тощо) спосіб захисту, метою застосування якого є припинення регулятивної сили правочину як юридич-

ного факту, тобто визнання його таким, що не породжує юридичних наслідків (анулювання цивільних прав та обов'язків, що виникли устороні при вчиненні правочину або припинення їх на майбутнє, якщо за недійсним правочином права й обов'язки передбачалися лише на майбутнє), для недопущення розвитку на підставі правочину відповідних йому правовідносин, а також встановлення заборони на виконання правочину» [1].

Згідно ст.234 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) «фіктивним є правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином». Таким чином, досліджуючи поняття фіктивного правочину через призму принципу добросовісності поведінки суб'єктів цивільного права, приходимо до висновку про законодавчу заборону укладення фіктивних договорів, вчинених без наміру створення відповідних правових наслідків. Як вірно зазначає С. В. Хімченко, «у фіктивному правочині є воля, але вона спрямована не на те, щоб створити між її учасниками будь-який юридичний зв'язок, а на те, щоб створити лише видимість цього зв'язку (видимість розподілу майна, розпродажу речей тощо). Це юридична фікція. Зазначені правочини переважно вчиняються з протизаконною метою, зокрема, щоб уникнути арешту (опису) майна, незаконно одержати кредит тощо» [5].

Специфічними є не лише підстави визнання недійсним договору з мотивів його фіктивності, але й самі правові наслідки рішення, яким фіктивний договір визнається недійсним. Справа в тому, що за загальним правилом до недійсних правочинів застосовується такий самостійний спосіб захисту цивільних прав як двостороння реституція. Згідно ч.1 ст.216 ЦК України «у разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, – відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування». Натомість застосувати такий механізм для фіктивного правочину неможливо, оскільки сторони такого договору не вчиняли жодних дій, спрямованих на його виконання. Саме тому суд виносить рішення лише про визнання договору фіктивним (недійсним), без застосування наслідків, передбачених чинним законодавством, оскільки у сторін їх права та законні інтереси не припинялися після укладення договору.

Разом з тим, не виключаємо можливості застосування до фіктивних правочинів правових наслідків, передбачених ч.2 ст.216 ЦК України, а саме у вигляді відшкодування винною стороною збитків та моральної

шкоди другій стороні (за умови встановлення факту добросовісності її поведінки) або третій особі.

Отже, приходимо до висновку про взаємообумовленість таких категорій як «добросовісність» та «фіктивність договору», оскільки порушення сторонами договору вимог законодавства щодо дійсності правочину, в тому числі й принципу добросовісності, призводить до негативної реакції держави на цей факт (в особі судового органу), яка, зокрема, виражається у визнання договору фіктивним (недійсним) без застосування правових наслідків, передбачених чинним законодавством щодо недійсних договорів, оскільки у сторін їх права та законні інтереси не припинялися у зв'язку із укладенням договору.

Список використаних джерел:

- 1) Штанько А. Визнання правочину недійсним у системі способів судового захисту майнових цивільних прав та інтересів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С.120. 2) Пацурківський Ю. П. *Поняття принципів добросовісності, розумності та справедливості в цивільному праві*. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія Правознавство. 2004. № 212. С.45. 3) Тобота Ю. А. *Принцип справедливості, добросовісності та розумності в цивільному праві: автореф. дис. Канд. юрид. наук. Х., 2011. С.11*. 4) Чубоха Н. *Гражданско-правовое содержание справедливости, разумности и добросовестности. Закон и жизнь*. 2013. №8/3. С.301. 5) Хімченко С. В. *Загальні аспекти фіктивного правочину в цивільному праві*. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1.

Піддубна В. Ф.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

На сьогодні в доктрині і в законодавстві не врегульованим залишається питання відповідальності органу місцевого самоврядування (далі